

Državni izpitni center

M 0 4 0 1 0 3 1 3

PREDPREIZKUS

SLOVENŠČINA

Izpitna pola 1

Marec 2004

NAVODILA ZA OCENJEVANJE

SPLOŠNA MATURA

RAZPRAVLJALNI ESEJ

Hasan ibn Saba – prerok, zločinec, le človek?

V eseju je kandidat skušal

A komentirati v naslovu navedene oznake Hasana ibn Sabe;

do 3 + do 3 + do 3 točke **za razvit komentar** – osebno predstavitev vsake oznake, npr.: Hasan v romanu prav načrtno gradi sloves skrivnostnega, vsevednega božjega izbranca, ki je obdarjen s ključem od raja, živi navadnim smrtnikom nedostopno življenje v najvišjem, pod nebo segajočem, le orlom dostopnem stolpu svoje starodavne trdnjave. O njegovi »izbranosti« priča podložnikom tudi njegov videz bistroumnega, častitljivega, a hkrati strah zbujujočega moža, saj ne deluje le kot poduhovljen božji izbranec, temveč kot nevaren prevejanec, ki se s svojimi grozljivimi dejanji razkriva tudi kot zločinec. Njegov preroški videz je zato le dobrodošla podpora premišljenemu načrtu, ki ga je porodilo pravzaprav veliko človeško samoljubje. Bistvo tega načrta je, dokazati si, da zmore neomejeno vladati ljudem in se maščevati svojim sovražnikom. Kot človek se Hasan zato zdi predvsem neizmerno samoljuben, maščevalen, častihlepen, sam sebi dokazuje, da ima izredne, božanske zmožnosti ... Le redko ga pri izvajanju načrta spravi kaj iz tira, tako kot ga za trenutek Mirjam, malodane edino bitje, ki mu je človeško blizu. A te človeške »slabosti« se hitro »otrese« in nadaljuje svoj načrt, ki je ves čas podprt z zločini ...

(1 + 1 + 1 točka) **za skop, neizviren komentar oz. predstavitev**, npr.: Hasan ima zelo malo pozitivnih lastnosti, pa toliko več zločinskih, ki z njimi med preprostim ljudstvom vzbuja strahospoštovanje kot kak prerok;

9 točk

B razložiti in utemeljiti Hasanovo najizrazitejšo vlogo;

do 4 + do 4 točke **za razvito, veččlensko razlaganje in utemeljevanje najizrazitejše vloge**, npr.: Po mojem mnenju si Hasan najbolj zasluži oznako zločinca. Tega razumem kot človeka, ki si bodisi s telesnim ali pa z duševnim nasiljem, ne glede na trpljenje, ki ga povzroča drugim, in brez očitkov vesti utira pot do svojih nemoralnih ciljev. In Hasan to v veliki meri počne skozi ves roman. Da bi dosegel in obdržal neomejeno oblast nad ljudmi, ker si v smislu izreka »vse je dovoljeno« to dovoljuje, morajo od njegove roke – pa čeprav je sam osebno ne dvigne nad nikogar – umreti mnogi ne le »krivi«, temveč tudi nedolžni ljudje. Med njimi je najmanj kriva rajska deklica Halima, ki jo razočaranje požene v prepad, med njimi so fedaiji Jusuf, Sulejman in Obeida, ki je spregledal ukano ... Hasanovo nasilje ni zgolj telesno, še hujši so zločini nad čustvi in vestjo. Take zagreši nad svojimi ljubnicami, ne zmeni se za razočaranje ostarele Apame, Mirjam njegova brezčutnost požene v samomor ... Vse to počne Hasan brez pravega obžalovanja, tudi brez opravičila, saj bi njegove razlage tega početja, ki jih namenja najbližjim sodelavcem, težko imeli za priznavanje krivde ...

(do 2 + do 2 točki) za *skope, pavšalne razlage in utemeljitve, npr.:* Hasan je po mojem mnenju velik zločinec, saj svoje cilje dosega prek trupel. Fedaije prav namerno vzgaja za žrtve svojih nakan. Niti sinu ne prizanese in svojo zločinsko krutost skriva za pravni red, ko ga da za svarilo vsem obglaviti;

8 točk

C razložiti in utemeljiti, kako Hasana vrednoti katera izmed oseb v romanu;

do 3 + do 3 točke za *razvito razlago in utemeljitev vrednotenja, npr.:* Najneposrednejši je v svoji sodbi Hasanovega početja Ibn Tahir, saj mu vklejen zabrusi v obraz obtožbo, da je rabelj in zločinec, prevarant in glumač, ker namenoma zavaja svoje privrženice in podložnike. Ibn Tahir ga prekolne, čeprav s tem tvega strašno maščevanje. To se zgodi proti koncu romana, potem ko je Ibn Tahir izpolnil svoje »poslanstvo« in prejel nalogo od umirajočega velikega vezirja ... Vendar Ibn Tahir svojo sodbo pozneje spremeni ...

(1 + 1 točka) za *pavšalno, poenostavljeno povzemanje vrednotenja, npr.:* Ibn Tahir Hasana najprej zaničuje, nato pa občuduje ...

6 točk

Č podati svoje primerjalno vrednotenje;

do 4 točke za *razvito razlago/utemeljitev, npr.:* Ibn Tahir s svojimi pogumnimi izjavami poda uničujočo, a pravično obsodbo Hasanove moralne izprijenosti. Ne le pogumni moralni posamezniki iz preteklosti, tudi sodobna demokratična javnost, kakršni želimo pripadati, obsoja taka dejanja kot zločinska, danes jih tu in tam – sicer prereditko – celo kaznuje, kot kaže primer sodobnih diktatorjev. Tega v času in okolju, v katerega je pisatelj postavil svoj roman, ni bilo mogoče pričakovati. Vendar je vseeno čudno, da Ibn Tahir tako hitro sprejme Hasanova »duhovno vzvišena« pojasnila, utemeljena na trhlen domoljubju in nujnosti boja za oblast. So to res zadostni razlogi, da privoli v »posvojitev«? In da nadaljuje Hasanovo »filozofijo«? Kje so ostali zločini, kje Mirjam, kje ubiti tovariši? Taka vrednotna preobrazba Ibn Tahirja je psihološko neprepričljiva, moralno problematična, v samem podajanju pa nekoliko patetična, saj se tudi Ibn Tahirjev govor spremeni v ponižno pritrjevanje ...

(do 2 točki) za *posplošeno primerjavo oz. mnenje, npr.:* Tako kot Ibn Tahir v trenutku resnice tudi jaz obsojam Hasanovo ravnanje. Zdi se mi, da ga je Ibn Tahir dobro označil. Kasneje si je sicer premislil, kakor si tudi danes mnogi, predvsem če si od tega obetajo kakšno korist – malo večjo sicer, kot je je bil deležen Ibn Tahir, ki bo moral vseeno v izgnanstvo ...

4 točke

D do 3 točke za celostni vtis, kadar bi esej po prav dobri ali odlični holistični oceni zaslužil za vsebino več, kot znaša seštevek točk po analitični oceni.

3 točke

POZOR!

- Ocenjevanje nalog z **manj kot 600 besedami**:

a) *vsebina*: točke dodajamo po točkovniku,

b) *jezik*: število možnih točk za jezikovno pravilnost, slog in zgradbo ustrezno znižujemo, in sicer:

Število besed	Jezik. p.	Slog	Zgradba
600–450	6	5	5
449–300	4	4	4
299–150	2	2	1
pod 150	1	1	0

- Pri sklanjanju in tvorbi svojilnega zaimka imena Abu (Abu Ali) enakovredno ocenjujemo rabo glasovne ali ničte končnice oz. obrazila. Pri drugih imenih enakovredno upoštevamo rabo v romanu ali prilagoditve veljavnemu pravopisu. Pri imenu Hasan Ibn Saba enakovredno upoštevamo zapis Ibn z veliko ali malo začetnico.

INTERPRETATIVNI ESEJ

Vladimir Bartol: Alamut (odlomek)

Vladimir Bartol: Alamut. Ljubljana: Založba Sanje, 2001. 367–369.

V eseju je kandidat skušal

- A** razložiti in utemeljiti, kateri izmed protagonistov je močnejši v svojem prepričanju in v čem je šibkost šibkejšega;

do 5 + do 5 točk

za **primerjalno razlago in utemeljitev** moči oz. šibkosti prepričanja prvega in drugega protagonista, npr.: Hasan se po temeljitem premisleku zdi vendarle močnejši v svojem prepričanju tudi v tem odlomku. Njegove samozaverovanosti in odločenosti namreč ne more omajati niti trenutna človeška slabost, vidna v strahu pred smrtjo v drugem delu odlomka. Tedaj smo priča trenutku smrtno groze, češ da je po smrti še nekaj, kar terja odgovor o prejšnjem življenju, v katerem je sam ravnal, kot da je po smrti »samo še veliki nič«. Vendar je pri Hasanu to le hipna motnja, premajhna ovira, da bi resno ogrozila njegove načrte z ljudmi in zgodovino. Iz stiske se izvije še trdneje namenjen, da izpelje svoje zamisli. Le pot, po kateri stopa, mu bo omogočila izpeljati njegove načrte. Edino to delovanje pa lahko tudi zaduši njegove dvome – kje bi se prebudil po smrti;

V nasprotju s Hasanom Ibn Tahir ne doživlja nikakršne krize. Njegova vera v pravilnost Hasanovih odločitev, ciljev in poti do njih je brez kančka dvoma. Jasno mu je, da mora Hasan obsoditi svojega sina po zakonih. Brez pomisleka sprejme pot, ki mu jo predlaga Hasan. Za trenutek se zmede le ob misli, kaj naj stori po vezirjevem umoru. A tudi ko dojame, kaj ga tedaj čaka, se ne ustraši in ne omahuje. Vendar se zdi Ibn Tahirjeva slepa vera v Seidunove odločitve manj prepričljiva od Hasanovega početja. Ibn Tahir je to vero namreč slepo, pokorno in pasivno sprejel, ne da bi razmišljal o vrednotah, na katerih temelji. Hasan pa svoje odločitve sprejema zavestno, po lastni volji, zato je njegovo prepričanje kljub dvomom o lastnem početju močnejše;

(Enakovredno vrednotimo obratno razumevanje.)

(do 3 + do 3 točke)

za **manj razvito, posplošeno razlago**, ki upošteva manj kazalcev iz besedila, npr.: Hasan se zdi v svojem prepričanju močnejši. Od njegovih načrtov ga ne odvrne niti strah pred smrtjo, ki pravzaprav ne traja dolgo in le še pospeši njegova dejanja, saj ga prav to napelje k sklepu, da mora Ibn Tahir čim prej na pot. Ibn Tahir je le poslušno orodje Hasanove zamisli. Čeprav je trden in odločen, pravzaprav nima lastnega prepričanja, njegovi odgovori so le odmev Hasanovih trditev;

10 točk

- B** povzeti, kaj sklene Hasan v zadnjem odstavku;

do 3 + do 3 točke

za **komentiran povzetek dveh Hasanovih sklepov**, npr.: Ko Hasana mine napad telesne in duševne slabosti, sklene dvoje: da bo sodil po zakonih, ki jih je napisal sam, pa četudi so neizprosni in četudi gre za njegovega sina. To pomeni, da bo dal sina usmrtiti. Sklene tudi, da mora Ibn Tahir pri priči na pot, usmrtiti mora velikega vezirja, ki je Hasana nekoč izdal, zdaj pa mu ne sme več stati na poti pri izpolnjevanju načrta. Za ta namen Hasan lastnoročno pripravi strupeno bodalo, da ga bo dal svojemu smrtonosnemu slu;

(1 + 1 točka)

za **skop povzetek**;

6 točk

C presoditi iztek enega izmed Hasanovih sklepov v nadaljevanju romana;

do 3 + do 3 točke

za **komentiran povzetek in utemeljeno presojo enega izmed obeh sklepov v nadaljevanju romana**, npr.: Hasan brez pomisleka izpelje svoj sklep, da mora kaznovati morilca svojega poveljnika, četudi gre za njegovega sina. To sinu v divjem prepiru tudi jasno pove, potem pa visoko sodišče dajev Hoseina obsodi na odsekanje desnice in obglavljenje. Hosein pod vplivom Hasanovih sodelavcev celo prosi za pomilostitev, vendar zaman. Hasan ne privoli niti v to, da bi Hoseinu ne odsekali desnice in mu ne povzročali dodatnih muk. Hasan se ob tem dogajanju pokaže kot neomajen uresničevalec svoje zamisli. Čeprav v romanu tu in tam zaslutimo tudi nekaj človeških čustev, ki ga za hip pretresejo in omajejo, ob stiku s svojimi otroki ne pokaže nobene ljubezni niti sočutja. Otroci so mu v breme, sin Hosein pa ga je v svoji mladosti še drugače razočaral. To, da so otroci očetom včasih v breme, pa tudi to, da so starši nad otroki pogosto razočarani, se dogaja še danes. V obojem je Hasan dokaj navaden oče, kakršne poznamo tudi iz svojega okolja. Pravzaprav ni nenavadno niti dejstvo, da oče sina izroči sodišču. Tisto, kar je nenavadno, upajmo, da tudi preseženo, pa je krutost kazni, ki čaka sina, in očetova nepopustljivost, ki osupne tudi njegove tedanje sodelavce. Nenavadno se zdi, da očetovska čustva niti za hip ne premagajo krutega gospodarja. Epizoda s sinom tako le še dodatno potrjuje Hasanovo (ne)etično vodilo »Nič ni resnično, vse je dovoljeno«, ki je motivacija za celotno dogajanje v romanu;

(1 + 1 točka)

za **skop povzetek in posplošeno presojo ali za zgolj nekoliko komentirano obnovo brez razvidnih meril vrednotenja**, npr.: Hasan kljub sinovemu upiranju, pomislekom samih sodnikov in prikritega zgražanju navzočih ukaže sina obglaviti, še poprej pa mu da skrajno kruto odsekati desnico. To naj bi bil svarilen zgled za vse Hasanove podložnike ...

6 točk

Č razčleniti zgradbo odlomka in predstaviti vsebino posameznih delov;

do 2 točki

za **razčlenitev zgradbe**;

do 6 točk

za **predstavitev posameznih delov – doživet, komentiran povzetek npr. pogovora med Hasanom in Ibn Tahirjem ter enako oblikovan povzetek pripovednega dela o Hasanovi šibkosti in sklepih**, npr.: Pogovor med Hasanom in Ibn Tahirjem poteka tako, da Hasan najprej vprašuje učenca o njegovem mnenju glede sina, pa o njegovi veri, pri čemer je Ibn Tahir vzoren učenec in neomajen vernik, kakor lahko razberemo iz pripovedovalčevih opazk med pogovorom – vernik »z jasnim, svetlim pogledom«, »raven kakor cipresa« ... V pogovoru ima izrazito podrejeno vlogo, zgolj posluša Hasanova navodila in odgovarja na vprašanja; le nekaj mu ni jasno – kaj naj stori po umoru velikega vezirja. A po Hasanovem kratkem pogledu takoj spozna, da je to tista naloga, ki ga loči od raja, da je to trenutek, ko bo za svojega gospodarja in za svoj raj dal življenje. Spoznanje ga pretrese, da je »bled«, a ga ne omaje, obljubo raja sprejme skoraj fanatično, »sijočih oči« ...

8 točk

D do 5 točk za ustvarjalnost kandidatove ubeseditve – ob upoštevanju celostnih meril za prav dobro ali odlično in kadar ocenjevalec presodi, da v eseju obstajajo naslednje prvine:

2 točki za splošni vtis o vsebinski izvirnosti oz. prepričljivosti – četudi ni razpravljal o vseh navedenih vprašanjih;

1 točka za izviren učinek v zgradbi;

2 točki za izviren, domiseln slog (npr. raba osebno izbranega besedišča, uspešni poskusi figurativnega oblikovanja – samo, kadar kandidat doseže vsaj 6 točk za jezikovno pravilnost).

5 točk

POZOR!

• Ocenjevanje nalog z **manj kot 600 besedami**:

a) *vsebina*: točke dodajamo po točkovniku,

b) *jezik*: število možnih točk za jezikovno pravilnost, slog in zgradbo ustrezno znižujemo, in sicer:

Število besed	Jezik. p.	Slog	Zgradba
600–450	6	3	2
449–300	4	2	2
299–150	2	1	0
pod 150	1	1	0